

# SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de síru si timbrulu.

Sabiiu, 12. Martiu v. 1876.

Prenumeratiunile si corespundintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

## Se dedamu pre copii la ascultare!

Ascultarea e vertutea tuturoru vertutiloru, ea e vertutea fiacarui sexu, statu si etate. Ce póte face mai bine unu pruncu, decatu se se acomodeze vointiei parintiloru si invetiatoriloru sei, asia catu cuvintele loru se afle la dinsulu totu-deun'a o urechia atenta si o anima voiósa? Ce se póte asceptá mai multu dela unu omu, decatu cá se faca destulu cerintieloru legei din statulu, in care se afla, si acolo unde nu ajunge legea, se asculte viersulu conscientiei sale, si admonitiunea mandateloru ddieesci?

Conceptulu ascultarei se póte esplicá numai asia, déca vomu considerá cu tóta atentiunea modrulu escarei si momentele desvoltarei, cari le percurge, pana ajunge la indeplinire.

Pe trépt'a cea mai de diosu stá ascultarea, care se produce de fric'a unei poteri mai inalte, seau care se dá autoritatiei mai inalte. Asia asculta animalulu de viersulu dommulu seu, asia implinesce prunculu, pre care 'lu amenintiu cu cuvinte, aceea ce pretindu dela elu, decumva se teme. Aici se vede, catu e de puternica atingerea din afara si catu de puçinu se ageresce urechi'a interna, seau catu de duru e totu procesulu. — De se inaltia ascultarea pe o trépta mai inalta, atunci procede din iubire. Aici se vede o legatura interna, care se face intre mandatoriu si ascultatoriu. Legatur'a acést'a e numai unica, pentru ca se produce numai de unu sentimentu. Pana la acestu gradu se pare, ca se inaltia in unele casuri si ascultarea animaleloru.

Pentruce asecuramu noi de atatea ori pre prunci, cá-i iubimu, si pentruce nu ne urimu a-i intrebá, ca iubescu-ne? Noi speramu, ca prin aceea vomu produce órecare misicare, care se-i lege mai tare de voi'a nóstra si se-i faca voiiosi si plecati a-se supune aceleia. De se efeptuéza legatur'a intentiunata, atunci s'a apropiatu mai tare anim'a mandatoriuului de a ascultatoriuului, si asia ascultarea imbraca o forma mai nobila.

De pasiesce ascultarea cu unu gradu mai incolo, atunci purcede din reverintia.

Acést'a se destinge de iubire prin aceea, ca in dinsa pre langa sentimentu se insoçiesce si cunoscienti'a despre poterea mai inalta a aceluia, de care asculta, care potere nu se considera si cunósce numai dupa exteriorulu ei, ci se póte cunósce si prin o intentiune interna. Asia asculta prunculu de parinti. Elu recunósce in tatalu seu o esperintia mai matura, in mama sa o iubire abnegatória de sene. Si decumva in anii mai dinainte l'a adusu numai anim'a se asculte de viersulu parintiloru, acumu prelanga sentimentulu acela se mai adauge si cunoscienti'a intentiunei parintiloru pentru venitoriu façia cu elu, si acést'a lu astringe la ascultare.

Ascultarea stá pe trépt'a cea mai inalta, déca se prestéza de acela, care privindu tóte, in tóte cunósce pre acela, ce le-a ordinaru in modrulu, cumu se afla. Aici apoi se concentréza tóte motivele, din cari a purcesu ascultarea din gradurile mai d'inainte. Deci noi ascultamu, pentruca in Ddieu adoramu autoritatea suprema, 'lu cunóschemu cá pre acela, care a facutu ceriulu si pamentulu si ne-a creatu si pre noi însine; ascultámu, pentruca pre Ddieu lu-iubimu cá pre iubirea cea mai inalta; ascultámu, pentruca in Ddieu recunóschemu intieptiunea cea mai inalta, acarei cugete suntu mai pre sus decatu cugetele nóstre, si tóte cate voiesce si cate face, le conduce la scopu. Acést'a e ascultarea crestina, ascultarea perfecta.

Din cele díse urméza intrebarea: Sub ce conditiuni se póte castigá seau produce ascultarea? La acést'a vinu a se luá in consideratiune mai antaiu insusfrile invetiatoriuului, care conduce la ascultare, apoi insusfrile mandatoriuului, ce are se conduca la ascultare.

Cerintiele, ce lea vemu façia cu invetiatoriuulu, urméza din cele ce s'au dísu despre gradele ascultarei. Spre a aduce pre pruncu la antaiulu gradu de ascultare, se cere numai se pasiesca educatoriulu imbracatu cu tóta poterea sa façia cu invetiachelulu seau elevulu seu. In unele casuri acést'a potere jace in persóna insasi si se manifesta prin cuvinte, prin portare si prin consecvent'a implinire a celoru díse. In casuri nefavoritórie, candu adeca persón'a educatoriulu nu posiede atari insusfri, se póte acoperí lips'a de auctoritate prin ajutoriuulu altuia.

De aceea educatorii cei debili au lipsa de tatalu seau mam'a eleviloru sei, invetiatorii debili de superiori scólei, cá de unu radímu pentru sustinerea auctoritatiei.

De e a se radicá prunculu pe a dóu'a trépta a ascultarei, pe care e iubirea principiulu, ce misíca voi'a sa, atunci invetiatoriulu seau educatoriu lu afara de insusirile, cari-i dau védi'a seau auctoritatea esterna, trebuie se posiéda si de acelea inca, cari suntu in stare, a castigá iubirea eleviloru sei. De acestea suntu pacienti'a, amicitiatea, blandetiele, dreptatea si participarea la unele si altele lucrari ale prunculu.

Decumu-va educatoriu lu are seau posiede talente eminente, si o desteritate, prin care póte insuflá respectu si in junimea mai matura, atunci intre impregiurari favoritórie se póte desvoltá ascultarea pana la acelu gradu, catu scolariulu se supune voiei educatoriu lu din reverintia.

La ascultare perfecta potu conduce numai aceia, cari insísi traiescu in asemenea ascultare, si carora li e datu, cá aceea, ce posedu ei, se póta transpune in altulu prin cuventu si esemplu. Acést'a firesce e imposibilu fora ajutoriu domnedieescu, inse chiaru asia de greu se póte efeptui si fara seriositate, zelu si talente deosebite.

Dela unu mandatu, dela care se póte sperá, ca va poté conduce pre elevu la ascultare, se cerú trei: cu privire la cuprinsu se fia ratiunalu, cu privire la forma scurtu, cu privire la nexulu cu alte asemenea se formeze o unitate. Unu mandatu se numesce ratiunalu, intieptu, déca implinirea lui e cu poténtia, scurtu déca e espresu in cuvente puține.

Mandatulu (fia positivu fia negativu) care e espresu in cuvente multe, dá tempu prunculu, cá se cerce unu modru, prin care ar' scapá, seau se afe unu anghiu, unde se se póta ascunde, precandu celu scurtu acésta posibilitate o curma.

Sub unitate se intielege aceea, ca mandatulu se stee in nexu cu acele pretensiuni, ce se facu din partea altora. Acésta unitate dispare atunci, candu tatalu demanda aceea, ce mam'a opresce, seau candu cere scól'a ceva, ce cere cas'a se se denege? Atunci de siguru vine prunculu in o dubietate miserabila, in care-i lipsesce cu totulu chiaritatea si liniscea, care pentru ascultare e o conditiune neincungiuravera. Unde domnesce in vreo familia o disarmonia cá acést'a, aceea familia e de compatimitu. — De corespunde educatoriu lu acelu cerintie, ce s'au aretatu mai sus, si de e mandatulu ce-lu dămu prunciloru asia, cumu se cere atatu in privinti'a formei si a cuprinsulu, catu si a nexulu, atunci scolariulu va face un'a din dóue. Seau asculta mandatulu seau nu. In casulu primu nu numai implinesce o pretensiune facuta față cu elu, ci prin aceea i se maresce puterea vointiei. — In casulu din urma, adeca candu nu asculta prunculu, educatoriu lu nu póte se remunereze neascultarea cu iubire, pentrucă acestea nu stau in nici unu nexu internu si pentru aceea nici nu póte duce nici la unu resultatu. De observa prunculu, ca resultatulu opusetiunei sale e iubirea, ca e iubitul inca mai tare,

atunci nu-i de miratu, déca dinsulu pre cont'a acelei iubiri si-va renoi necurmatu opusetiunea si neascultarea, de óra ce acést'a pentru elu e unu ajutoriu dea castigá iubiri. Déca denéga prunculu ascultarea, atunci urmarea necesaria e pedéps'a. In privinti'a pedepsei trebuie observatu urmatoriulu principiu: Pedéps'a se fia catu se póte de domóla. Pedéps'a e numai unu midílocu, dar' salutaru. Si despre fiacare midílocu e a se insemná in privinti'a intrebuintarei, ca unde e de ajunsu unu midílocu mai domolu, se nu se iee altulu mai aspru. Feliulu pedepsei inse se indrépta dupa gradele de ascultare, preste cari a trecutu prunculu in desvoltarea sa, si detori'a invetiatoriulu e se le cunósca acestea. Decumu-va a invetiatu prunculu a se plecá inaintea auctoritatiei, ce stá față cu elu, si decumu-va neascultarea a procesu din neconsiderarea aceleia, atunci auctoritatea vatemata trebuie se pasiésca cu mai mare putere față cu elu. In casulu acest'a prunculu e a se pedepsi cu vorb'a, cu cautatur'a seriósa, ba chiaru cu pedéps'a trupésca, de cumu-va nu e altu midílocu, prin care se se póta aduce prunculu, catu se recunósca puterea si superioritatea auctoritatiei vatemate. — Decumu-va se afla prunculu pre acea trépta seau pre acelu gradu alu desvoltarei morale, catu iubirea s'a prefacutu intru o putere in elu, si acést'a e motivulu din care asculta, atunci pedéps'a e detragerea iubirei. De se observa neascultare la unu pruncu, despre care presupunemu, ca a invetiatu a ascultá din reverintia, atunci se pedepsesce prin detragerea onórei.

Pentru invetiatorii scóleloru poporale se potu recomená urmatoriile regule speciale, prin cari au a aduce pre prunci la ascultare:

1. Invetiatoriulu se dee numai mandate ratiunale. In contr'a mandatelu neratiunale si neprecugetate resonéza omulu fia micu fia mare. Motivele, din cari procede mandatulu, se fia adeverate. Si decumu-va se dau mandate neratiunale si neprecugetate, óre in cine jace gresiél'a? In celu ce a mandatu, seau in celu ce a resonatu? Cu orb'a obedientia nu vei cresce o junime dupa spiritulu religiunei lui Christosu, si celu ce o mai apera si o pretinde si astadi, despretiuesce demnitatea de omu a supusulu seu fia micu fia mare.

2. Invetiatoriulu se fia consecventu si se remana statornicu pre langa mandatele sale. La din contra se vedesce arbitriu lu.

3. Invetiatoriulu se grigésca, cá totu mandatulu seu se se implinésca asia, cumu la esprimatu elu.

4. Invetiatoriulu se nu lase neci odata neadmoniate calcarile mandatelu sale.

5. Invetiatoriulu se convinga pre invetiace lu, candu a calcatu mandatulu, cumu-ca ascultarea e folositória, er' neascultarea e stricatiósa, ori se voru observá faptele lui ori nu. Acésta convingere se póte produce prin enarari despre prunci neascultatori si despre urmarile neascultarei, seau prin esperinti'a propria, ce a facut'o prunculu despre urmarile neascultarei sale.

6. Se se arete, cumu-ca vointi'a invetiatorului e mai tare decatu cerbicosi'a sa. Pentru aceea se fia statornicu in mandatele sale. Inse nici se nu dee prea multe mandate, ci catu se póte de puçine, inse se staruésca apoi, cá acelea se se implinésca.

7. Se se desbrace invetiatorulu de ori ce patima. Mani'a, invidi'a, poft'a de resbunare se fia departe de anim'a lui. De alta parte totusi se pastreze seriozitate, neuitandu inse nici candu dreptatea, căci nu vei strică junimea mai reu, decatu candu vei fi partialu si nedreptu. De domnesce acést'a afara, se nu-i damu locu bateru in scóla!

mp.

## Religiunea cá obiectu de invetiamentu in scólele poporale.

(Urmare.)

### II.

*Ce este religiunea si ce insemnatate are in educatiune?*

Acestea suntu dóue intrebari, pe cari trebuie se le avem in vedere, candu vorbimu in educatiune despre religiune, cá obiectu de invetiamentu in scóla. Dela deslegarea acestoru dóue intrebari atârna succesulu invetiamentulu religiosu in educatiune si metodu de propunere.

Mai antâiu vomu încercá, cá se respundemu la întrebarea prima.

In câtu religiunea in genere se arata cá o caracteristica perpetua a animei omenesci, cá o proprietate a simtieminteloru, atâtu de vechia pre catu de vechia este si aparinti'a omului; si in câtu religiunea se vede a fi fostu in tóte tempurile o putere interna a omului, carea l'a condusu catra unele scopuri mai inalte ale vietii, unu foculariu productivu in procesulu desvoltarei si alu civilizatiunei omenesci, — potemu díce preste totu, ca religiunea este o proprietate esentiala a omului si cá atare in nascuta in firea lui; este asia dîcîndu o putere a animei, prin carea din initiativa propria se radica omulu din regiunea prosaica in lumea cea frumósá a ideiloru, si din braçiele naturei, la înaltîmea culturei morale. Caracterulu istoricu alu religiunei se cuprinde intru aceea, ca ea a infaçisiatu totu deuna in viéti'a omenésca o relatiune óre care intre omu si divinitate, a rechiamatu pre omu la cultura si morala si a combatutu din firea societati duritatea si peccatulu. —

Pentru cá se potemu inse affá unu respunsu mai potrivitu, prin care se se determineze mai bine, intru o forma mai corespundiátorie conceptulu religiunei crestine, pre carea avemu se o cultivam in anim'a eleviloru, propunandu-o in scóla, — nu potemu remané pre langa definitiunea generala de mai sus, ci trebuie se o completam.

Religiunea crestina, a carei idealu e Christosu, modulu perfectiunei, este o proprietate a animei, o putere interna, prin carea se impreuna cugetele si simtiemintele nóstre cu Dumnedieu, prin care ochiulu consciintei nóstre afla si vede pre D-dieu si legatur'a lui cu lumea si cu

ómenii, afla si vede destinatiunea nóstra in viétiá, si scopulu celu inaltu alu omenimei; prin puterea acést'a luminatória aflamu si cunóscemu adeverulu, binele si frumosulu, si descoperimu legile cele vecínice ale lui D-dieu; prin puterea acést'a aflamu pretiulu si insemnatatea cea adeverata a vietii, si facemu distingere între cele vecínice si între cele trecatória. Caracterulu religiunei nóstre cá atare se manifestéza in legatur'a, ce se constituie între omu si D-dieu pre temeiulu credintei, sperantiei si iubirei.

Din acésta definitiune se póte deduce aceea, ca religiunea, cá obiectu de invetiamentu in educatiunea scolara, nu se póte considerá cá unu simplu obiectu de sciintia, a carui studiu se se margínésca intru aceea, ca vomu instruí pre elevi despre artiçlii credintei si-i vomu invetiá se cunósca principale morale ale Mentuitoriului, si legile moralei, — ci trebuie se se considere de aceea ce este, adeca, de o avutia interna a omului, care trebuie inmultita prin studiulu fiintei si a însuștriloru lui D-dieu, prin studiulu relatiunei de parinte alui D-dieu cu lumea, — prin studiulu iubirei, ce a aratatu D-dieu catra ómeni in deosebi, — prin studiulu binelui, a adeverului si a frumosului, — prin studiulu destinatiunei omenesci si a scopuriloru celoru inalte ale omului cá membru alu societati si cá cetatiénu alu imperatiei lui D-dieu, — si prin studiulu trebuintieloru ideale, cari se descépta in sufletulu nostru. —

A dou'a întrebare, relativa la insemnatatea, ce are religiunea in educatiune, se desfașura de sene din definitiunea, ce amu datu religiunei. Religiunea desvoltandu-se in anim'a si in consciinti'a eleviloru, are mai antaiu si de tóte se întarésca legatur'a între omu si D-dieu, — se faca pre elevi buni, temetori de D-dieu si întiepti, iubitori de ómeni, silitori catra virtute si aspiratori la fericire sufletésca; mai departe, se edifice in internulu loru credinti'a cea adeverata, caritatea crestínésca si speranti'a, — se le descepte entuțiasmulu pentru faptele cele bune, marinosi'a si devotamentulu in interesulu umanitati; si in fine se combata ori ce inclinari rele, immorale din firea loru; — se curatie anim'a loru de superstitiuni, de pasiuni, de pofte rele, de moliciune, — se le inspire devotamentu pentru o viétiá démna, si abnegatiune façia cu tóte interesele si placerile cele trecatórie. In modulu acést'a se ajute pre elevi la ajungerea întregitati morale, cu alte cuvinte: Religiunea are se conduca pre elevi la acea stare, pre care a indicat-o Mentuitoriulu Christosu dicîndu: „fiti deseversiti, precum si tatalu vostru deseversitu este“, si se realizeze in trensii acea programa sublima a vietii, care a staveritu-o Christosu dicîndu: „intru acést'a ve voru cunósce toti, ca sunteti invetiaceii miei“. —

Din tóte acestea se póte vedé, ce importantia mare are religiunea in educatiune; religiunea contîne in sine mai tóte elementele acelea, cari naturalisate odata in firea elevulu, remanu perpetuu legate de inim'a densulu,

si cari devinu totu atâția stimuli pentru perfectiune, totu atâția germeni aducatori de fructe bune in tóta viéti'a elevului.

Cu deosebire inse pentru poporul nostru, in a carui trecutu trebuie se recunóscemu, ca religiunea a fostu isvorulu, din carele a suptu viéti'a si taria, si carele s'a dedatu a recunósce, ca numai prin religiune póte omulu aflá mentuirea, — are o importantia principala.

Anume, in educatiunea poporului nostru, religiunea cá obiectu de invetiamentu in scól'a poporala, este elementulu celu mai de frunte si celu mai naturalu, prin carele trebuie se se fortifice si se se intarésca caracterele nóstre eredíte dela protoparinti; prin religiune trebuie se se rehabiliteze tóte virtutile acelea mari in anim'a si in sufletulu eleviloru, pre cari trebuie se le recunóscemu stramosiloru nostri; prin religiune trebuie se ne recastigamu intregitatea morale. mt.

### Tractarea unoru teme stilistice.

III. Mai antaiu se statoresce planulu, apoi se aduna materi'a.

#### Descrierea penelor.

Planulu: 1. Fienti'a. 2. Partile. 3. Speciele. 4. Folosulu.

*Elaborarea.* Penele suntu parti crescute pe corpulu paseriloru, cari servescu spre acoperirea acestuia. — Pén'a se compune din 3 parti, din tieve, din cotoru si din asianumitulu stégu. Tievea e partea cea mai grósa a penei, in care se afla o meduva uscata. Cotorulu e crescutu din tieve, si are in laintru maduva alba si móle cá buretele. Stégulu se afla de ambe laturile cotorului si stà din penitie fine. — Penele suntu de mai multe specie; cele din aripe suntu de sboratu, cele din códa de guvernatu, si cele de pe corpu de acoperitu; ér dupa colóre penele suntu albe, negre, galbine, rosie, sure si pistritie. — Penele suntu de folosu nunumai paseriloru, ci si ómeniloru; pre paseri parte le imbraca, parte le ajuta la sboratu, ér ómeniloru le servescu spre a scrie, a implé perinele si a se infrumsetiá cu ele.

#### Tractarea practica.

Astadi vomu invetiá a descrie penele. Mai antaiu inse se ne socotimu, se cugetamu seau se meditamu, ca despre ce se vorbimu, vrendu a compune o descriere despre pene. Amu descrisu deja més'a si pomii; ce cugetati se dicemu mai antaiu despre pene? (= ce suntu penele). Cumu potemu esprimá acést'a cu unu cuventu? (= fiinti'a). Despre ce vomu vorbí dupa aceea? etc. (In modulu acesta afla invetiaceii cu ajutoriulu invetiatoriului tóte partile descrierei, si adeca: fiinti'a, partile, speciele, folosulu. Observarile particulare se subsuma la partile principale, de care se tienu. Partile statorite se scriu pe tabla).

Asiadara despre ce se vorbimu mai antaiu? (arata cu man'a pe tabla) Ce suntu penele? Cugetati numai bine: de unde avemu noi penele din perine? Numai gai-

nile au pene? Asiadara cu unu cuventu: de unde avemu penele? (dela paseri). Ce suntu penele la paseri? (parti) Cumu stau penele pe corpulu paseriloru? (suntu crescute pe corpu). Spre ce servescu corpului? (spre acoperire). Raspundeti acumu inca odata la intrebarile mele: Ce suntu penele? Cumu stau ele pe corpulu paseriloru? spre ce servescu? (Se formuléza cá in elaboratulu de sus). — Despre ce se vorbimu acumu? Éca am adusu aici o péna de gasca: cumu vomu numí partea acést'a? (tieve). Si acést'a? (cotoru). Dar aceste de ambele laturi ale cotorului? (stégu, dupa asemenare cu stégurile). Asia dara din cate parti se compune pén'a? (formulare cá in elaboratu). Acumu inse numai amu numitu partile; ce mai potemu face cu ele? (se dicemu ceva despre fiacare). Mai antaiu vomu díce ceva despre care parte? (despre tieve). Apoi? (despre cotoru). Si in urma? (despre stégu). Pentru ce se vorbimu despre ele in rón-dulu acést'a? (asia s'au numitu mai sus). Déca vomu asemená tievea cu celelalte 2 parti in privinti'a grosime i, ce potemu díce despre ea? (tievea e partea cea mai grósa a penei). Ce se afla in tieve? (se desvólta: meduva uscata). Ce amu dísu mai antaiu despre tieve? si acumu? Legati aceste 2 propusetiuni la olalta asia, cá cuventulu tieve se se díca numai odata in propusetiunea prima! („in ea“, „in carea“). — Despre ce se vorbimu acumu? (despre cotoru). Cumu se tiene cotorulu de tieve? (Asemenare cu trupin'a si verfulu unei plante). Asiadara potemu díce: cotorulu e crescutu din tieve. Ce se afla in cotoru? Cumu e meduv'a acést'a? (desvoltare cá in elaboratu). Ce amu dísu despre cotoru antaiu? apoi? Impreunati aceste 2 propusetiuni la olalta cu „si“! — Despre ce se vorbimu acumu? Unde se afla stégulu? Din ce stà stégulu? (desvoltare si formulare cá in elaboratu). — Cu partile amu fi gata; despre ce se vorbimu acumu? (specie). Cugetati la penele din aripe, din códa si de pe corpu! De ce suntu bune paseriloru penele din aripe? Vestmintele, cari le portamu, se numescu vestminte de portatu; cumu vomu numí penele din aripe, pentru ca cu ele paserile sbóra? (pene de sborutu; in modulu acesta se desvólta si celelalte specie — formulare — contragere). — Despre ce mai avemu inca se vorbimu? (despre folosu). Cui suntu de folosu penele? De ce folosu suntu penele antaiu paseriloru? Dar ómeniloru? (desvoltare, formulare).

Cetirea elaboratului — observari ortografice — transcriere in libelulu stilisticu — revedere — scriere de rostu au dictare.

### Fisic'a in scól'a poporala.

Fiacare obiectu de invetiamentu in scóla se se tracteze dupa momentuositatea, ce o are pentru scopulu materialu si formalu alu invetiamentului.

Catu pentru fisica, la tóta intemplantu ea nu stà indereptulu altoru obiecte de invetiamentu, mai alesu din cauza, ca de o parte fiacare omu traiesce in natura, prin urmare trebuie se cunósca si folosésca legile naturale, se lucre conformu acestora, se le domineze si pre

catu este posibilu, se se apere fața de influințele loru daunóse; de alta parte inse se cuvine, cá facare omu se pricépa cele mai principale si mai insemnate fenomene ale naturei, cu atata mai vertosu, cu catu ele suntu de o insemnatate speciala.

O instructiune ratiunala din fisica este inse cu atata mai necesaria, cu catu omulu in tóta viéti'a sa nu póte ajunge usioru la preceperea fenomenelor fizice si la reducerea loru la legile naturale.

Déca este inse, cá omulu se lucre mai tardiu in conformitate cu legile naturale, acestu scopu dupa metodulu de pana aici nu se póte ajunge, pentru ca copii invetiau numai unele fenomene, si aceste inca numai in modu mechanicu, de rostu, precandu verb'a este de a desceptá facultatea intuitiva, de a deduce din aparintie singuraticice — legea generala; de a conchide de la efectu la cauza, cu unu cuventu de a cugetá.

Invetiementulu fizicei in scólele nóstre poporale este de mare insemnatate si pentru formarea vointiei pruncului. Ea are a face pe pruncu simftóriu pentru observarile fizicale. Ea este unulu dintre medilócele cele mai eficace contra credintiei desierte, invetiandu-ne a cunósce legile, dupa cari urméza din necesitate fenomenele naturale, ceea ce ne conduce la conceptele de regularitate, legalitate si armonia in natura. Si cu tóte acestea in scólele nóstre poporale mai preste totu nici unu obiectu nu se propune atatu de defectuosu, cá fisic'a.

Acestu defectu provine principalmente de acolo, ca scólele nóstre, cu fórté puçina exceptiune, nu potu, altele nici voiescu se-si procure aparatele necesarie, apoi si de acolo, ca invetiatoriulu nu a studiatu in preparandia fisic'a si asia nici scie experimentá, nici pregatí insusi fia si cele mai simple aparate. De aci apoi noi invetiatorii ne restringemu la esplicarea aparintielor cotidiane.

Acést'a este o gresiéla fórté mare, càci aparintiele suntu adese fórté incurcate si unice in felulu loru, apoi ele nici ca suntu inaintea elevilor atuncia, candu li-se vorbesce despre ele, lipsindu astufeliu intuitiunea.

Desvoltarea unei legi inse, si a relatiunei dintre cauza si efeptu, presupunu totudeauna preceperea singuraticelor fenomene si fapte, ceea ce se póte numai prin experimentare!

Acést'a dara, cá punctu de manecare, la propunerea fizicei, nu trebue se mai lipsésca din scólele nóstre. Descrierile, splicatiunile si desemnurile fia cele mai bune, ele totusi ne dau numai unu surogatu fórté defectuosu a aceleia, càci lipsesce intuitiunea, pre carea se basézia totulu. Prunculu in scóla fora experimentare e silitu se créda orbisiu descrieriloru invetiatoriului, ceea ce nu póte conduce la aflarea si cuprinderea legiloru naturale.

De aceea la astfeliu de propunere mecanica se urescu si cei mai buni scolari, pe candu la propunerea experimentalá si cei mai slabi iéu parte cu cea mai via placere si interesare, incatu abié apuca se sosésca ór'a fizicei; de aceea si dice Baenitz: „invétia si propune in scóla numai aceea, ce se póte face intuitivu“ si

acést'a cu dreptu cuventu, pentru ca intuitiunea este mam'a cunoscintiei.

Asia dara fora de aparate este preste potintia o propunere intuitiva si ratiunala a fizicei.

Multe si mai cu séma din cele mai simple aparate le-ar poté prepará insusi invetiatoriulu pentru scól'a sa, apoi altele éراسi cu puçine spese s'ar poté procurá — numai déca n'ar lipsí vointi'a. De aparate mai complicate nu póte fi verb'a in scólele nóstre, aceste nu ni suntu de folosu si mai cu séma, ca scolariulu totudeuna nainte de experimentare are se cunósca aparatulu si tóte partile lui, apoi la unu aparatu complicatu ar fi cu anevioia acést'a.

Numai dupa cunósccerea pe deplinu a aparatulu se pune acesta in lucrare, candu apoi se trage atentiunea eleviloru asupra actiunei lui si asupra aparintielor, ce se ivescu.

Dupa experimentare pruncii insisi voru cercá legatur'a dintre aparintie; de aceea este cu scopu, se se considere mai multe fenomene, si numai dupa aceea se se deduca legea. Acést'a odata aflata si esprimata in o forma scurta si precisa, atunci se se subordine acesteia tóte fenomenele mai cunoscute si referitórie la ea.

Déca pe langa acést'a se va mai arata referinti'a dintre cauza si efectu, precumu si alte cà pre cari inca se póte produce acelasi fenomen, atunci instructiunea din fisica va fi corespundietória si lesne de preceptu.

Materialulu din fisica se se aléga cu deosebita privire la necesitatfle vietiei practice.

Destulu, ca voíndu invetiatoriulu, póte se-si prepare insusi cele mai simple si mai necesarie aparate fizicale si se le foiosésca in modu potrivit la experimentare; la din contra talentulu elevulu in locu se 'lu desvoltamu, prin mechanismulu celu orbu si ruginitu de pan' aci, nunumai 'lu tempimu, ci chiaru 'lu ucidemu!

Dasc. Mircea.

### **Corespondintia.**

*Monoru, la finea lui Fauru 1876.*

**Oonorabila redactiune!**

Cugetandu a fi de interesu comunu, vinu a Ve comunic'a unele trasuri din viéti'a scolastica dela noi. Examenele semestrále la scól'a normala de aici s'au ténutu in 17. si 18. Fauru, si adeca in 17 clasa a III si I, ér' in 18 clasa a IV si II. Cá comisariu delegatu din partea patronatulu a asistatu de asta data judele proces. din locu, dlu E. Cinci'a. Numerulu scolariloru inmatriculati pentru tóte patru clasele a fostu 104, dintre acestia au remasu pana la finea semestrulu 95. In ceea ce privesce frecventarea din decursulu semestrulu, — precandu copii straini veniti de prin alte comune n'au absentatu nice decatu, pre atunci scolarii nascuti in Monoru, Gledinu si Sieuti, cari in tóta sér'a mergu a casa, au absentatu in decursulu acestui semestru mai multu cá ori si candu. Óre veni-va tempulu, cá celu

puşinu scólele, ce dupa midilócele de cari dispunu ar' avé chiamarea de a servi cá scóle de modelu, se nu vina in neplacut'a pusetiune, de a se caí asupra frecventarei?! In anulu trecutu au fostu inscrisi pentru acésta scóla 122 scolari, dintre cari pana la finea anului au remasu 102, asiadara in proportiune cu anulu trecutu numerulu scolariloru a scadiutu, pre langa tóte ca numerulu provincialistiloru (negrantieriloru), carele acuma se suie la 30 insi, s'a urcatu.

Atat'a despre scól'a normala. Se trecemu acuma la scól'a comunala si respective la scól'a confesiunala proprie a comunei opidane Monoru. Faşia de acést'a s'a publicatu in Nru. 2 alu acestui pretiuitu diurnalu unu reportu nu prea magulitoriu pentru densa. Cu viua bucuria vinu a anunciá on. lectori, ca trebile s'au schimbatu. Astadi scól'a opidului Monoru e indesuita de copii; se tienu prelegeri regulate atatu cu scolarii de tóte dílele, catu si cu cei repetitori. Sî óre cui e de a se atribuí meritulu indreptarei? Nimenui altui-a, decatu nou-alesului primariu opidanu Vasiliu Tomutiú, carele indata la inceputulu activitatiei sale, visitandu adeseori scól'a, si-a datu tóta silinti'a a indemn'a pre parinti se-si tramita copii la scóla; pre scólarii fugari, cari pentru a se ferí de scóla s'au inscrisu la scól'a normala, nefrecventandu apoi nice pre acést'a, i-a silitu pre toti a se infacişia la scól'a opidana. Servésca-i spre onóre primariului nostru acést'a impregiurare si servésca densa de modelu totu odata si primariloru din comunele vecine. Avemu primari abili, numai vointi'a se nu lipsésca. □

### Sentintie pedagogice dela strabuni.

*Arator nisi incurvus praevaricatur:* Plugariulu, care nu se pléca, trage brasde strimbe.

*Audiatur et altera pars:* Au dóra legea nóstra júdeca pre omu inainte de a-lu fi ascultatú?

*Aurora musis amica:* Auror'a e amic'a museloru, seau: ór'a de diminétia are in gura dulcétia.

*Bene docet qui bene distinguit:* Acel'a, care distinge bine, instrúeşa bine.

*Bis dat qui cito dat:* Cine dà la timpu, da indoitu.

*Bonus dux bonum reddit comitem:* Unu conducatoriu bunu face suita buna.

*Carpe diem:* Folosesce diu'a, seau: nu lasá nici unu minutu se tréca nefolositu.

*Consuetudo est altera natura:* Obiceiulu devine a dou'a natura:

*Cujusvis hominis est errare, nullius, nisi insipientis, in errore perseverare:* Fia cine póte gresí, a perseverá inse in eróre póte numai celu neintieptu.

*Cras, cras, semper cras, et sic elabitur aetas:* mane, mane si totu numai mane, astfeliu trece viéti'a: adeca amenamu lucrurile de pe o dí pe alta, si viéti'a trece, si ele remanu neimplinite.

*Cum grano salis:* cu unu grauntiu de sare, adeca cu circumspectiune si precaugetare.

*De nihilo nihil:* Din nimicu nu se produce nimicu.

*Dic cur hic:* Spune pentru ce esti aci, adeca cugeta la scopulu, pentru care esti aci.

*Dictum factum:* Precum s'a dísu, asia s'a implinitu.

*Dii oderunt, quem paedagogum fecerunt:* Pre celu ce l'au uritu dieii, l'au facutu pedagogu.

*Docendo discimus:* Invetiandu invetiamu.

*Durante causa durat efectus:* Pana candu duréşa caus'a, duréşa si efectulu.

*Ex aquo da omnibus:* Dà tuturoru in asemenea mesura, adeca fi dreptu faşia cu toti.

*Exercitatio potest omnia:* Prin deprindere tóte se invingu.

*Experientia est rerum magistra:* Esperinti'a este institutórea tuturoru lucruriloru.

*Experientia docet:* Esperinti'a ne invétia.

*Favete linguis:* Padfti-ve limb'a, adeca nu vorbiti fora de scopu. (Va urmá).

### Epistola.

#### Prea Onorate Domnule!

Gimnasiulu ungurescu regescu de statu dein Sábiiu are faşia cu celelalte gimnasia asiá dícundu misiune indoita.

Latfrea culturai universale si educatiunea morala a junimei studióse, acést'a o are cu celelalte institute comunu.

A dou'a chiamare-i e: a inlocá si latí intre Romani si Sasi limb'a magiara, oficiósa, diplomatica in patria; a plantá in animele junimei studióse de diferite confesiuni si natiunalitati simburulu amórei fraterne reciproce, precum si sentiulu unitatiei, a nutrí in sinulu seu civi credintiosi unei case domnitórie si fii dulci ai unei patrie comune. Asta chiamare o are cá o detorintia impusa de positiunea s'a etnografica.

De unu midilócu spre realisarea acestei chiamari a sale a intrebuintiatu corpulu professorale alu acestui institutu si evenimentulu atatu de tristu si instristatoriu, repausarea acelu unicu gentilu patriotu, pre care lu-representa in marimea s'a Deák Ferenc, si adeca in astu modu: a ordinatu in memori'a lui Deák in 14 Fauru a. c. o serbatória funebrala, cu care ocasiune am attiatu cu vorbiri in animele celoru mai maturi coleg'a Palcer, in ale celoru mai tenerei eu, zelulu si staruinti'a de a imitá vertutffe acestui barbatu: iubirea de dreptate, sinceritatea, loialitatea, iubirea de patria, dara si ur'a egoismului negru.

Spre acestu scopu a si stabilitu corpulu profesoralu díu'a de 28 Gerariu, care este díu'a repausarei lui Deák, de serbatória celebranda in totu anulu.

Cá si mai multu se fia initiata junimea studiósa in imitarea vertutffloru lui Deák, a decisu corpulu pro-

fezorele fundarea unui stipendiu Deák-ianu, cá cu acest'a se se impartásiésca acelu studiosu, care cu portarea s'a morale va escelá preste toti ceilalti.

In astu modu a cugetatu corpulu profesoralu a intrabuintiá starile dein presentu spre a se mai poté apropiá cu unu pasu mare catra realisarea chiamarei sale destinsé.

E evidentu inse, ca pre langa tóta staruinti'a-ne prein contribuirea nóstra, a profesoriloru cu a studiosiloru cu totu, puçinu capitalu vomu fi in stare a creá, din caus'a starei nóstre materiale scapatate.

M'am decisu deci, a-mi tipari vorbirea, ce am ténutu in 14 Fauru in memori'a lui Deák, si totu venítulu a-lu destiná spre inmultírea stipendiului susu numitu.

Indrasnindu deci de a ve tramite si prea Onoratei Domniei Vóstre unu esemplariu alu micului meu productu spiritualu cá semnu de stima si plecatia, indrasnescu a me si rogá de prea Onorat'a Domni'a Vóstra, se benevoésca a-mi intinde spre acést'a intreprindere patriotica si de siguru umana mana de ajutoriu. Voiu primí ori ce sumulít'a cu multiamita adunca, voiu cvítá in diurnale, si ne vomu esprime publicu multiamit'a in programulu scolasticu. —

Cu esprimarea intimei multiamite remanu

Alu prea Onoratei Domniei Vóstre

Sabiiu in 10 Martiu 1876.

plecatu servu

Petru Simon,

profesoru gimnasialu reg.-ung. de statu.

Primimu spre publicare urmatoriulu

### Avisu.

Adunările de primavéra a cercuriloru „Reuniunei Invetiatoriloru Romani Selagieni“ au sè se tiena — in intielesulu regulamentului edatu in acésta privintia — in dílele antaie ale lunei Aprile si protocólele acestoru adunari se se sustérna presiedintiei inclusive pana in 20 Aprile. Multu onoratii domni presiedinti ai cercuriloru suntu deci rogati a face dispușetiunile de lipsa pentru conchiamarea cercuriloru, ér' membrii acestora, avisati spre a se poté infaçisiá la terminulu prefigúndu de domni presiedinti in numeru deplinu.

Zelau, Marte a 18-a 1876.

Din incredintiarea presidiului:

Gavrilu Trifu,

vice presiedintele

„Reuniunei Invetiatoriloru Romani Selagieni“.

### Anecdote.

Studintele: Domnule profesor, se díce ca D-Ta nu esti destulu de strictu la esaminari si dai testimonia la toti magarii. —

Profesorulu: Poti ave dreptate; déca nu me insielu si D-Ta ai capatatu unulu dela mine.

Invetiatoriulu: „Ioane, spunemi si tu vre-o dovéda pentru rotundimea pamentului. De unde deduci tu ca acest'a trebuie se fia rotundu?“ I. deacolo, ca ne sucimu calcaile la cisme.

### Varietati.

\* (Productiunile bibliotecii germane) in 1875. In an. 1875 s'a publicatu in Germani'a 12516 opere nóua. Din acestu numeru cartile de pedagogia figuréza cu 1328 articuli; jurisprúdentia practica si statistica cu 1177; teologi'a cu 1084; frumósele litere cu 1051; medicin'a si art'a veterinara cu 791; comerçiu si industri'a cu 576; frumósele arte cu 478; constructiunile cu 394; art'a militara cu 316; geografi'a si caletoriele cu 314; mapele geografice cu 216; matematicile cu 200; etc.

\* (Mesuri nóue pentru chartia). Sistemulu diecimalu a mai facutu o cucerire. Dupa introducerea mesuriloru metrice, numai trei lucruri remasera a se mesurá cá mai inainte: tempulu, anghiuirele si charti'a. Acumu inse si charti'a se supune sistemulu diecimalu, dovéda, ca principiulu acestuia e neresistibilu. La 21 Maiu 1875 adeca fabricantii de chartia din Germani'a si Austro-Ungari'a de impreuna cu tipografii ténura in Berlinu o conferintia, in care decisera, cá charti'a se se impartíésca dupa sistemulu diecimalu; totu odata inse intrebara si pre „Bundesrath“, de subverséza ceva seau nu din punctulu seu de vedere in contra nóuei impartíri? Cancelariatulu imperiale 'si dete invoirea deja la 11 Decembre a. tr. si asia reform'a va fi introdusa si se va latí totu mai tare. Precumu se scie, charti'a se se impartíá pana aici asia: 1 teancu in 10 risme à 20 contiuri a 24 cóle de scrisu seau 25 cóle de tipariu; ér charti'a de epístóle 1 risma = 480 seau 960 seau 1920 de cóle dupa formatu. In venitoriu numerarea va fi pentru tóte speciile de chartia un'a si aceeași, si adeca:

1 teancu	=	10 risme	=	100 contiuri	=	1000 fascicule	=	10000 cóle.
1	»	=	10	»	=	100	»	= 1000
1	»	=	10	»	=	100	»	
				1	»	=	10	»

Abaterea dela numerarea vechia e esentiala, mai mare la contiuri; inse usiorinti'a, cu care se póte computá dupa impartírea nóua, va inaintá multu generalisarea acestei reforme, carea de ocamdata e afacere curatu privata, depindendu adoptarea ei senguru numai dela bunavointi'a particulariloru.

### Bibliografia.

Crediendu, ca facemu unu servitiu unora dintre invetiatorii nostri, reproducemu din consemnarea bibliografica a „Foișiórei Telegrafului Romanu“ urmatóriele carti scolastice:

#### I. Religiúnea:

1. Istori'a biblica, ilustrata cu icóne spre folosulu scóloru poporale. Tipografi'a archidiecezana. Sabiiu 1875. Pretiulu nelegata 20 cr., legata 25 cr.

2. Catechismulu micu. Tipografi'a archidiecezana. Sabiiu 1875. Pretiulu neleg. 16 cr., leg. 20 cr.

3. Drepturile si detorintiele civile. Tip. arch. Sabiiu 1875. Neleg. 16 cr., leg. 20 cr.

4. Drepturile in scóla poporala, de G. Bellisimus. Tip. arch. 1874.

## II. Limba romana:

### 1. Abcdaria:

a) Abcdariu pentru scólele poporale romane de Zacharia Boiu. Tip. arch. Sabiiu 1874. Pretiulu neleg. 20 cr., leg. 24 cr.

b) Antai'a carte de lectura si invetiatura pentru scólele poporale de Ioanu Popescu. Tip. lui W. Krafft. Sabiiu 1871. Pretiulu neleg. 20 cr., leg. 25 cr.

### 2. Carti de lectura:

a) Carte de cetire pentru scólele poporale romane. Partea antaia de Zacharia Boiu. Tip. arch. Sabiiu 1874. Pretiulu neleg. 30 cr., leg. 40 cr.

b) Carte de cetire pentru scólele poporale romane. Partea a dóu'a de Zacharia Boiu. Tip. arch. Sabiiu. Pretiulu neleg. 25 cr., leg. 30 cr.

c) A dóu'a carte de lectura si invetiatura pentru scólele poporale romane de Ioanu Popescu. Tip. W. Krafft. Sabiiu. Pretiulu neleg. 70 cr., leg. 80 cr.

### 3. Gramatici:

a) Gramatic'a romana pentru clas'a a II-a, III-a si a IV-a poporala si normala de N. Micheltianu in treibros.; 10 cr., 16 cr., 20 cr. Tip. arch. Sabiiu 1872.

b) Manualu de limb'a romana de G. Bellisimus. Tip. arch. Sabiiu 1859. Brosiuratu 20 cr.

c) Limb'a materna in institutele pedagogice si clasele poporale romane de Dr. Ilarionu Puscariu. Tip. arch. Sabiiu 1875. Pretiulu neleg. 30 cr., leg. 40 cr.

## III. Geograf'a si istori'a:

1. Elemente de geografia pentru scólele poporale romane de Zach. Boiu. Tip. arch. Sabiiu 1872. Pretiulu neleg. 25 cr., leg. 30 cr.

2. Elemente de istori'a patriotica si universala pentru scólele poporale romane de Zach. Boiu. Tip. arch. Sabiiu 1872. Pretiulu neleg. 25 cr., leg. 30 cr.

3. Istori'a Ungariei pentru scólele poporale de Dr. Nicolau Popu. Tip. Römer si Kammer Brasiovu 1875. Pretiulu 20 cr.

## IV. Istori'a naturala si fisic'a.

1. Elemente de istori'a naturei si fisica pentru scólele poporale romane de Zach. Boiu. Tip. arch. Sabiiu 1873. Pretiulu neleg. 25 cr., leg. 30 cr.

2. Cunoscantie practice despre gradini si cultivarea loru de Dr. Pavelu Vasiciu. Tip. arch. Sabiiu. Pretiulu neleg. 50 cr.

## V. Computulu (dupa sistemulu metricu):

Computulu in scól'a poporala. Manualu pentru invetiatori de I. Popescu. Tipog. W. Krafft. Sabiiu 1875.

## Concursuri.

Reproducemu si noi din „Gaz. Trans.“ urmatoriale dóua concursuri interesante:

Conformu conclusului adunarei generale dela Nasaudu din 1870 de sub p. XVII. pos. 8, si in legatura cu decisiunea comitetului din siedinti'a de astadi, se escrie **de nou** concursu pentru elaborarea celei mai bune carti de igien'a poporala, cu terminu pana in **31 Decembre a. c.**

Condiuniile sunt:

Opulu se fia in tóta privinti'a correspundietorioru trebuintiloru poporului nostru si cu deosebire se se arate intrinsulu si relele urmari ale abusarei cu beuturi spirituóse.

Premiulu este de 50 galbini.

Manuscriptele se fia scrise legibilu si de mana straina, in fruntea loru se stée o devisa (motto) éra-si scrisa de mana straina. —

Pre lenga manuscripte se se alature si o scrisóre pusa sub couverta, sigilata cu unu sigilu cu initiale straine de ale autorului, si portandu pe adres'a din afara devis'a manuscriptului respectivu, éra-si de mana straina. — In laintrulu scrisórei autorulu se va numi pre sene.

Din siedinti'a ordinaria a comitetului Asociatiunei transilvane, tienuta in 15. Ianuariu 1876 in Sabiiu. —

iacobu Bologna, presiedinte. D. P. Barcianu, secretar. alu II-lea.

Conformu conclusului adunarei generale a Asociatiunei dela Nasaudu din 1870 pt. XVII pos. 2 si in legatura cu decisiunea comitetului din siedinti'a de astadi, se escrie **de nou** concursu cu terminu pana in **31 Decembre 1877** pentru elaborarea unei carti agronomice.

Condiuniile pentru numit'a lucrare sunt:

1. Opulu acest'a se tracteze despre toti ramii economiei de campu, cu folosirea rezultatelor coloru mai nóue ale scientiei, inse cu privire la recerintiele patriei nóstre, formandu unu volumu de 20—25 cóle tiparite, octavu mare.

2. Se infaçiosieze prin ilustratiuni in textu séu pe foi deosebite, instrumente si masinele cele mai probate din resortulu economiei, precumu si manipulatiunile mai insemnate din deosebite ramuri ale economiei.

3. Se tracteze in modu correspundietorioru si despre industri'a agricola si modulu introducerei ei la poporulu nostru.

4. Opulu se fia intocmitu pentru instructiunea scolara si privata.

5. Se fia scrisu intr'o limba precatu se póte de populara si correcta; in specialu terminii tehnici se fia esplicati, unde e de lipsa, chiaru si prin circumscrieri, numai cá se póta fi intielesi.

6. Pentru opulu lucratu dupa condiuniile indigitate p. 1—5 s'a fixatu unu premiu de 500 fl. val. aust.

Manuscriptele se fia scrise legibilu si de mana straina. In fruntea loru se stée o devisa (motto), éra-si scrisa de mana straina. —

Pre lenga manuscriptu se se alature si o scrisóre pusa sub couverta, sigilata cu unu sigilu, ce nu contine initialele autorului, si portandu pe adres'a din afara devis'a manuscriptului respectivu, éra-si scrisa de mana straina. In laintru scriesórei autorulu se va numi pre sine.

Din siedinti'a ordinaria a comitetului Asociatiunei transilvane, tienuta la Sabiiu in 15 Ianuariu 1876 c. n.

iacobu Bologna, presiedinte. D. P. Barcianu, secretar. alu II-lea.